

Συνέντευξη με τον κ. Ευλούρη Αντώνιο (ή Ψαραντώνη) (Ε.Α.)
Συμμετέχει ο κ. Μαρκογιαννάκης Ιωάννης (ή Μαρκογιάννης) (Μ.Ι.)
Κρήτη, Περβόλια Ν. Ρεδύμνης, Τ.Ε.Ι. Κρήτης (Παράρτημα Ρεδύμνου)
27 Οκτωβρίου 2004

Ερευνητές συμμετέχοντες στη συνέντευξη:

Θεοδοσοπούλου Ειρήνη, Περπιράκη Ελένη, Φραγκούλης Εμμανουήλ

CD 1

Ερ. Σήμερα 27 Οκτωβρίου έχουμε τη τιμή να συνομιλούμε με τον κύριο Ψαραντώνη. Το επίθετο σας είναι Ευλούρης Αντώνης.

Ε.Α. Ναι, Ευλούρης.

Ερ. Ευλούρης Αντώνιος του Γεωργίου. Κύριε Ευλούρη κατάγεστε από μια μουσική οικογένεια, όλη η οικογένεια έχει βγάλει μουσικούς και εσείς έχετε μια ιδιαιτερότητα, έτσι, μια ιδιαίτερη χροιά. Το παίξιμό σας είναι χαρακτηριστικό ακόμα και σε όσους δεν γνωρίζουν από κρητική μουσική. Τους κάνετε και... να το πω έτσι απλά, αγαπάνε την Κρήτη μέσω των σκοπών που παίζετε. Πώς ξεκινήσατε να παίζετε λύρα, σε ποια ηλικία;

Ε.Α. Εί! από το Δημοτικό ασχολούμαι. Άκουγα τους χωριανούς μου και μ' άρεσε η λύρα, μπορώ να πω. Από δυο χρονών που άκουσα λύρα και αυτό την είχα αγαπήσει και έλεγα σαν παιδί ότι θα μάθω να παίζω λύρα. Και έτσι έγινε. Έμαθα και γρήγορα. Απ' την Πέμπτη τάξη του Δημοτικού έπαιζα λύρα. Άκουγα τον Μανουρά, τον Καλομοίρη, τον Πασπαράκη, τον Στραβό τον ελένε, ένας Προσός, τον Νίκο, βέβαια που ήτανε μετά από αυτούς, έπαιζε ο Νίκος, πήρα και του Νίκου τη λύρα και έμαθα.

Ερ. Ο Νίκος ήτανε αδερφό σας;

Ε.Α. Ναι.

Ερ. Ναι, για τον αδερφό του λέει.

Ερ. Ο πατέρας σας έπαιζε κάποιο όργανο;

Ε.Α. Όχι, δεν έτυχε να έπαιζε αλλά αυτός τραγουδούσε. Και χόρευε και ωραία. Αν έπαιζε θα ήτανε από τση καλύτερους. Αλλά δεν έτυχε. Είναι πολλοί άνθρωποι που έχουνε μεγάλο ταλέντο, καλλιτέχνες και δεν

απασχολήθηκαν με όργανο. Είναι πάρα πολλοί. Και με αυτούς, όταν τους συναντάμε, τους βλέπουμε και μας μαθαίνουν για παράδειγμα παλιά πράγματα, πώς παίζανε αυτό το σκοπό, παρόλο που δεν παίζανε όργανο. Έχω πάρει από πολλούς πολλά πράγματα. Από πολλούς ανθρώπους που δεν έτυχε να παίζουνε όργανο και βέβαια είναι πολύ καλοί παίκτες.

Ερ. Έτσι, τα πρώτα βήματα ποιος σας τα έδειξε; Πώς να κρατάτε το όργανο, πως το κουρδίζουνε;

Ε.Α. Μια φορά παίζαμε με τα παιδιά κρυφτό, που λένε, στο χωριό και τρέχαμε. Και έτρεχα εγώ να κρυφτώ και μπαίνω σε ένα καφενείο μέσα το οποίο επειδή δεν ήτανε κανείς μέσα στο καφενείο, μπήκα μέσα στο καφενείο και εκρύφτηκα. Ούτε ο καφετζής ήτανε, είχε βγει όξω τον είδα ότι είχε βγει όξω. Και είχε μια λύρα στον τοίχο, ένα λυράκι, και ξεκρέμασα τη λύρα και την πείραζα έτσι και την κούρδισα. Μόνο που άκουγα τώρα πώς κουρδίζεται και άμα κουρδίσει κάπως η λύρα βγάνει κάποιο ωραίο ήχο, τεντώνεις έτσι τις χορδές και μπαίνει ο καφετζής και με παρακολούθουναι, αλλά μόλις τον είδα εγώ εφοβήθηκα και άφηκα τη λύρα για να φύγω. «Κάτσε» λέει, «κάτσε», λέει. «Κάθισε», λέει, «παίξε».

(Διακοπή)

Ερ. Λοιπόν, έλεγες και το λυράκι που είχες δει εκεί...

Ε.Α. Ναι, και μου έλεγε ο καφετζής «κάτσε», λέει «παίξε, ωραία ήτανε». Εγώ άφησα τη λύρα και έφυγα. Τότες επρωτόπιασα λύρα, μετά που έμαθε ο Νίκος και έπαιζε, την έπαιρνα τη λύρα του και την επείραζα, και μου λέει «πρόσεχε να μην κάνεις ζημιά». Εντάξει να πεις τώρα ότι εμάθαινα και ξέρω 'γω... έτσι έμαθα...

Ερ. Την εποχή εκείνη εκτός από την δική σας τη γνωστή οικογένεια και τα ονόματα που είπες στο χωριό, ακουγόντουσαν άλλοι λυράρηδες από την υπόλοιπη Κρήτη, όταν ήσασταν παιδιά;

Ε.Α. Βεβαίως, μετά ακούγαμε και αυτούς που βρήκαμε εμείς και βγάζανε δίσκους. Τον Σκορδαλό, τον Μουντάκη, τον Κλάδο, σπουδαίοι παίκτες, σπουδαίες καλλιτέχνες, τους ακούγαμε. Μετά απίς εμεγάλωσα εγώ άκουσα και τση πιο παλιούς που δεν μου είχε πει κανείς.

Ερ. Όπως;

- Ε.Α. Ο Χαρίλαος, ο Καρεκλάς, του Μαρκογιάννη ο πατέρας, ο Καλογριδής, αυτοί ήταν πολύ καλοί παίκτες. Μου έδωσαν άλλη εικόνα, άλλη μια Κρήτη... Όταν άκουσα τον Καρεκλά και έπαιζε τον Χαρίλαο σαν να είδα ότι χόρευε η Κρήτη. Εδώ είναι η ουσία. Και προσπάθησα να κάνω αυτόν τον τρόπο που παίζανε.
- Ερ. Οι δικές σου, οι πρώτες αντιδράσεις, όχι ο δρόμος που ακολούθησες μετά είναι γνωστός σε όλους μας, οι αρχικές σου επιδράσεις δηλαδή από ποιους ήτανε;
- Ερ. Ποιος σας άρεσε;
- Ερ. Στη λύρα. Ποιον όταν άκουγες έλεγες ότι σε αυτόν θέλω να μοιάσω; Όταν ήσουν παιδί, όταν ξεκινούσες τη λύρα;
- Ε.Α. Από τσι πολλούς που παίζανε κάποια πράγματα και μ' αρέσανε. Να πω την αλήθεια, μ' αρέσανε όλοι αυτοί, αλλά κάτι σαν να μου έλειπε. Κάτι και ό,τι και μουσική και αν ακούσω μου φαίνεται ότι κάτι θέλει. Όσο και αν τη στολίζεις τη μουσική και την κεντάς και την αυτοσχεδιάζεις, όλο και κάτι λείπει.
- Ερ. Μικρός άκουγες άλλο είδος μουσικής εκτός από τα κρητικά;
- Ε.Α. Ναι. Εγώ παίζω πολλά πράγματα ξένα. Τότες θυμάμαι στο Ηράκλειο και χορεύανε τον... ευρωπαϊκά, που πήγε ο Νίκος με τον Καλομοίρη, νεαρά παιδιά τότε, που αυτοί το παίζανε εξέλιξη στο Κάστρο, Κάστρο το λένε το Ηράκλειο, και χορεύανε ευρωπαϊκά θαλς, σάμπες, ρούμπες...
- Ερ. Τα οποία τα παίζανε με τη λύρα.
- Ε.Α. Ναι, όλα τα παίζανε, αλλά μετά τα παρατήσανε. Μετά αρχίσανε αυτοί στο Ηράκλειο και τση παίρνανε και παίζανε πέρα - δόθε, κάποιοι από τα Ανώγεια, κάποιοι από διάφορα χωριά, και σιγά-σιγά ανοίχτηκε το κέντρο «Ερωτόκριτος» και πήγαινε ο κόσμος και τση άκουγε και σιγά - σιγά ανοίχθηκε και άλλο Κρητικό κέντρο στο Ηράκλειο... όλοι στην επαρχία ακούγανε την παράδοση... στο Ηράκλειο. Έτσι επέρασε αυτό. Και φέρνουνε τις ντισκοτέκ, τα κομπρεσέρια αυτά. Πηγαίνανε τα παιδιά και κουνιούντανε, χωρίς τέχνη, χωρίς τέχνη μουσική σχεδόν, κομπρεσέρ, και λέγαμε και αυτό θα περάσει. Επέρασε κι αυτό και ήρθαν τα μπαράκια, γεμίσαν τα μπαράκια, άδειασαν τα μπαράκια, και φωνάζουνε εμένα σε όλη

την Ελλάδα εδώ παντού, να πάω να γεμίσω τα μπαράκια. Αυτό τι λέει; Η παράδοση αντιστέκεται πάντα. Η φωνή του λαού, η τέχνη του λαού. Τα άλλα περνούν και αντιστέκεται η παράδοση γιατί εκεί είναι η ουσία. Ε;

Ερ. Πότε έπαιζες επαγγελματικά;

Ε.Α. Δεκατριών χρονών σε ένα γάμο στο χωριό μου, τα Ανώγεια.

Ερ. Στα Ανώγεια, πού;

Ε.Α. Στα Ανώγεια. Ανώγεια. Έπαιξα σε ένα γάμο δεκατριών χρονών που ήθρεν ο γαμπρός, εμείς παιδιά γυρίζαμε τη νύχτα κάθε βράδυ και τραγουδούσαμε, παίζαμε τη λύρα, σχεδόν κάθε βράδυ αυτό γινότανε και μας βάζανε και οι ανδρώποι μέσα. Μας βάζανε μέσα στα σπίτια τους και βγαίνανε από τα παράθυρα και ακούγανε. Τότες ήμασταν μια παρέα και τραγουδούσαμε ωραία τα παιδιά.

Ερ. Με ποιους βγαίνατε; Θυμάστε ονόματα;

Ε.Α. Με ένα Ευλούρη ξάδερφό μου, Κώστα Ευλούρη, με ένα Βιτώρο Μιχάλη, Σταυρακάκης... ένας Σταυρακάκης ο Χαράλαμπος και άλλοι. Άκουσε, λοιπόν, αυτός οπού θέλε να στεφανώσει και τ' άρεσε, και νόμιζε ότι ήθελε να κάνει... (γελάει) και του λένε «ποιον θα καλέσεις στο γάμο»; «Τον τάδε». «Άσε, ρε, αυτό είναι παιδί. Θα σου βγάλει το γάμο;», λέει. Και έρχεται στην γειτονιά μας στο πέρα χωρι και ήμασταν παιδάκια και κουβεντιάζαμε στο προαύλιο της εκκλησίας και μου λέει «εσύ θα έρθεις να παίζεις στο γάμο, μου». «Πότε;», του λέω. Ενόμιζα πως μου έλεγε αστεία και μου λέει «ακούς μωρέ; θα έρθεις να παίζεις στο γάμο μου».

Ερ. Εσύ φορούσες κοντά παντελόνια, τότε;

Ε.Α. Ναι. «Θα έρθεις στο γάμο μου», είπε. Γελούσανε δα τα παιδιά. Νομίζανε ότι μας έκανε πλάκα. «Ακούς; θα έρθεις να παίζεις στο γάμο». Λέω, μια στιγμή τον είδα ότι τον λέει στην αλήθεια. Πάει του πατέρα μου και του λέει «Μπάρμπα, θα έρθει το κοπέλι να παίζει στο γάμο». Και του λέει «άμε βρε παιδί μου να βρεις ένα λυράρη να σου κάνει το γάμο και άσε το κοπέλι». Να σου κάνει το γάμο. Λέει «θα έρθεις και εσύ εκείά. Θα έρθεις και εσύ» του λέει «μπάρμπα, το κοπέλι μ' αρέσει ετσιά που παίζει και να μη λέμε πολλά λόγια». Επήγαμε στο γάμο και ήξερα εγώ όλους τους χορούς και το θυμάμαι ήτανε το πιο ωραίο γλέντι στη ζωή μου. Έτσι

νιώθω. Και αν γραφότανε τότες έτσι ‘πως έπαιζα αυτό θα άκουγα. Την προσπάθεια αυτή...

Ερ. Ποιος σε συνόδευε;

Ε.Α. Ο Γιάννης ο αδερφός μου με ένα μαντολίνο, κοπέλι και αυτός τότε. Και ήτανε μια παρέα απ’ τις κορφές στο Μαλεβίτσι στο γάμο καλεσμένοι και μου λένε «θα έρθετε το Σαββάτο στις Κορφές να παίξετε σε μια αρραβώνιαση»; Εκειά έχει και μερακλήδες ανθρώπους. Λέω και εγώ ναι, είχα και τα στήθια μου γεμάτα λεφτά, λέω και εγώ από μέσα μου αστεία λένε. Ναι, τελικά δεν ήτανε αστείο και λέω του πατέρα μου εγώ θα πάω του λέω στις Κορφές. Να πας παραγγελιά των ανθρώπων εκειά, ‘ξάμας εμάς. Πήγαμε στις Κορφές και κάτσαμε μια βδομάδα και κάθε βράδυ γλεντιζάμε. Τι ωραία χρόνια ήτανε τότες σας. Και έτσι σιγά - σιγά από δω και από ‘κει εγενίκαμε κάπως γνωστοί και συνεχίζομε ακόμα.

Ερ. Είναι βέβαια γνωστή η πορεία του κάθε ενός ξεχωριστά από την οικογένεια. Το ερώτημα που έχω να κάνω είναι το εξής: Είναι περιττό να τονίσουμε την φήμη που είχε ο Νίκος όχι μόνο πανελλήνια αλλά και στο εξωτερικό, τη δική σου φήμη που επίσης είναι το ίδιο και έξω από την Ελλάδα γνωστή, συμβαίνει να ξέρω και το Γιάννη. Το ερώτημα που έχω να κάνω, από την ίδια οικογένεια από το ίδιο περιβάλλον πώς βγαίνουνε τρεις άνθρωποι που έχουνε τόσο ξεχωριστή προσωπικότητα ο καθένας;

Ε.Α. Γιατρέ, δυο πράγματα...

Ερ. Καταρχήν είναι αλήθεια αυτό που λέω, η διαπίστωση αυτή;

Ε.Α. Ναι, είναι.

Ερ. Ο καθένας από σας έχει μια ξεχωριστή προσωπικότητα, και η οποία τέλος πάντων είναι το ίδιο γνωστή και το ίδιο επιτυχημένη και το ίδιο καθιερωμένη. Είναι γνωστά αυτά τα πράγματα.

Ε.Α. Είναι χαρακτήρες η μουσική. Όταν είναι ο χαρακτήρας είναι καλός του ανθρώπου και βγάνει ουσία και ήθος. Γεννιέται ο άνθρωπος, δεν μπορεί να γίνει. Δεν μαθαίνονται αυτά. Ή το έχει ή δεν το έχει. Και πώς το έχει. Ούτε πουλιέται ούτε αγοράζεται. Είναι... δυο πράγματα στο κόσμο δεν μοιάζουν ποτέ. Καθένας έχει το δικό του.

Ερ. Εσένα τι σε έκανε να κάνεις αυτή τη τομή, να είσαι δηλαδή παραδοσιακά τόσο σωστός και συγχρόνως να βγάλεις αυτό το ιδιαίτερο να ξεχωρίσεις μεν από την παράδοση αλλά να μην την απαρνηθείς και να μην την προδώσεις ποτέ.

Ξ.Α. Είναι αυτός ο χαρακτήρας μου. Είναι θέμα χαρακτήρα. Εγώ κάνω συνεχώς καινούρια μουσική το οποίο δεν μοιάζει με τίποτα, τα οποία τα βάζουμε σε χορογραφίες. Το παζάρι στο Παρίσι είναι δική μου μουσική η οποία δεν μοιάζει με τίποτα. Μπαλέτα, ένα ζευγάρι Γερμανοί ήθελαν να με γνωρίσουνε γιατί η κόρη τους λέει είναι χορογράφος και ήρθανε να με δούνε και εχόρεψε σε ένα φεστιβάλ δική μου μουσική και πήρε το πρώτο βραβείο και ήρθαν να με δούνε. Σε πολλά μπαλέτα έχουνε κάνει χορογραφία τη μουσική μου. Αλλά μένει όμως και μεγαλώνει η μουσική του τόπου, λένε ότι είναι από 'δω η μουσική αυτή. Αλλά δεν είναι ούτε συρτός ούτε πηδηκτός ούτε τίποτα. 'Ντάξει; Δεν είναι στάσιμη η μουσική. Εβρίκαμε αυτά πρέπει να τα προσέχουμε αυτά που μας αφήκανε οι πρόγονοι μας, καλά να είναι, να τα σεβόμαστε, να τα στολίζουμε ακόμα, να βάζουμε κάτι ακόμα και να τα παίζουμε αλλά να γίνεται και καινούρια μουσική. Καταλαβαίνεις, δεν σταματάει η μουσική.

Ερ. Αυτή την καινούρια μουσική που λες νιώθεις ότι πρέπει να έχει κάποιους περιορισμούς; Δηλαδή να βαδίζει πάνω σε ένα κορμό που να μην ξεφύγει από την παράδοση ή μπορεί να είναι τελείως ελεύθερη;

Ξ.Α. Ελεύθερη. Εγώ την έχω ελεύθερη. Άμα μου πεις τώρα παίξε αυτό το κομμάτι» και μετά μου πεις «ξαναπαίχτο», θα βγεις αλλιώς. Πάλι το ίδιο αλλά αλλιώς θα στέκεται.

Ερ. Ναι, αλλά νιώθεις ότι κάτι σε κρατάει σταθερά κάπου; Μια βάση σταθερή;

Ξ.Α. Βεβαίως, μια βάση. Ο παλμός. Ο παλμός δεν μαθαίνεται. Ο καλλιτέχνης, το συναίσθημα δεν γράφεται στο χαρτί να το διαβάσει ο άλλος και να το αποκτήσει. Δεν γίνεται αυτό το πράμα. Ο άνθρωπος που γεννάει μουσική, το 'χει. Το έχει η μήτρα. Αυτός που έχει μήτρα και γεννάει μουσική παίζει και τα παλιά και τα κάνει δικό του κτήμα. Τα παίζει με το καλό του χαρακτήρα και το κάνει και το παλιό δικό του, σαν να 'ναι δικό του. 'Ντάξει;

- Ερ. Μάλιστα. Ειρήνη;
- Ερ. Ποιες άλλες οικογένειες έτσι στα Ανώγεια υπήρχανε που ήτανε γνωστές;
- Ε.Α. Μουσικά; Πολλές. Οι Σκουλάδες, οι Πασπαράκηδες, Σαλούστρηδες, Μανουράδες, πολλές οικογένειες έχουμε μουσικούς στα Ανώγεια. Και ωραίους.
- Ερ. Εσείς μέχρι τότε κάτσατε στα Ανώγεια; Δηλαδή πείτε μας λίγο την πορεία σας, τις μετακινήσεις σας, πού ζήσατε;
- Ε.Α. Στα Ανώγεια.
- Ερ. Μέχρι ποια ηλικία;
- Ε.Α. Μέχρι τα είκοσι μου χρόνια, περίπου και εκεί ζω, πάω ταχτικά. Τώρα με τη δουλειά μετακινούμαστε. Έχω πάει σε όλο τον κόσμο σχεδόν. Έχω πάει στα καλύτερα φεστιβάλ στο κόσμο. Στην συνάντηση των πέντε Ηπείρων εγώ πήγα. Και πήρα και την καλύτερη θέση εκείά πάλι. Τελευταίο με βάνουνε και παίζω και γίνεται το μπουμ... Και προχθές πήγα στην Ανατολική Γερμανία. Δεν είχα πάει ποτέ στην Ανατολική Γερμανία σε ένα μεγάλο φεστιβάλ. Πολύ μεγάλο. Πριν ένα μήνα και βάλε. Ενάμιση.
- Ερ. Σαν εκπρόσωπος της Ελλάδας;
- Ε.Α. Με καλούν αυτοί. Αυτοί.
- Ερ. Ναι.
- Ε.Α. Αυτοί με καλούνε. Από 'δω δε... δεν γίνεται τίποτα.
- Ερ. Θέλω να πω, της Ελλάδας ή της Κρήτης;
- Ε.Α. Της Ελλάδας.
- Ερ. Είχε και άλλα παραδοσιακά συγκροτήματα από την Ελλάδα;
- Ε.Α. Όχι, κανένα.
- Ερ. Μόνο εσύ.
- Ε.Α. Ναι. Στην άλλη συνάντηση των Ηπείρων πάλι δεν είχε κανένα, μόνο εγώ. Ένα από κάθε κράτος.
- Ερ. Ποια χρονιά αρχίσατε να βγάζετε δίσκους, να ηχογραφείτε δίσκους;
- Ε.Α. Το '65. Με πήρε ο Νίκος και γράψαμε δίσκο. Στην... Τζουκμποξ, μετά με πήγε στην Κολούμπια και σε άλλα, και στην Φίλιπς έχουμε γράψει, σιγά - σιγά γράφαμε.
- Ερ. Πόσους δίσκους έχετε γράψει συνολικά;

- Ε.Α. Μια εικοσαριά έχουμε γράψει.
- Ερ. Στο πρώτο σας δίσκο θυμάστε τι σκοπούς είχατε παίξει;
- Ε.Α. Ναι. Αυτά τα είχα βγάλει από μικρός. Πιο μεγάλος τα έγραψα. Σκέφτηκα να σε αρνηθώ, Γιάντα έσε νύχτα σκοτεινή, Έφυγες ένα βράδυ, αυτά είναι από την παιδική μου ηλικία. Και τα παίζαμε και στο χωριό και τα τραγουδούσαμε με τα παιδιά που λέγαμε.
- Ερ. Θυμάστε με ποιους μπασαδόρους, με ποιον ή με ποιους οργανοπαίχτες παίζατε;
- Ε.Α. Με το Γιάννη τον δικό μας. Αυτός ήτανε στην Αθήνα. Με το Γιάννη, το Φασουλά αυτούς που είναι στο χωριό... Αυτούς που είναι στο χωριό, λες; Και μετά με πολλούς.
- Ερ. Καταρχήν.
- Ε.Α. Με όλους, το Φουκάκη, τον Χατζάκη, πολλούς, το Λιάππα τον Κώστα.
- Ερ. Καταρχήν στην αρχή μας είπατε ότι το πρώτο σας γλέντι με μαντολίνο.
- Ε.Α. Ναι.
- Ερ. Με συνοδεία μαντολίνου. Λαούτου;
- Ε.Α. Λαούτο, όχι, δεν είχα τότες. Δεν υπήρχαν εκείνη την εποχή λαούτα.
- Ερ. Πότε βάλατε λαούτο;
- Ε.Α. Το λαούτο το γνώρισα εγώ από τον Κουμιώτη το Γιώργη στα Ανώγεια τον έφερε ο Νίκος και βάλανε στο δρόμο εις απάνω ένα μεγαφονάκι τετράγωνο και βγήκα εγώ στην ταράτσα και άκουγα το λαούτο με τη λύρα. Και μου άρεσε πολύ το λαούτο.
- Ερ. Περίπου ποια χρονιά ήτανε αυτό, θυμάστε;
- Ε.Α. Αυτό θα ήτανε το '59 - '60.
- Ερ. Το πρώτο δισκάκι που βγάλατε είχε συνοδεία, σας συνόδευαν, με λαούτο;
- Ε.Α. Ναι, με λαούτο.
- Ερ. Με ένα ή δύο;
- Ε.Α. Ο Γιάννης, όχι, με ένα, με ένα λαούτο.
- Ερ. Το σημερινό σχήμα σας ποιο είναι; Ποιοι σας συνοδεύουν;
- Ε.Α. Δυο λαούτα, κρουστά, ούτι, αυτά. Και παίζω και εγώ διάφορα όργανα, διάφορες λύρες, μαντολίνο, τζουρά, αναλόγως τι θα παίζω.
- Ερ. Συνεργάζεστε με συγκεκριμένους μουσικούς αυτή την περίοδο;

- Ε.Α. Ναι. Με συγκεκριμένους. Με τον Μαρκογιάννη συνεργάζομαι πολλές φορές, τον Γιώργη το γιο μου, τον Λάμπη, τη Νίκη την κόρη μου που τραγουδεί και παίζει... Θα 'ρθει αναλόγως πού θα πάω να παίξω. Και αν θέλει να έρθει. Έρχεται όμως. Άμα είναι συναυλία, μουσική σκηνή, έρχεται το παιδί, η μικρή.
- Ερ. Τα παιδιά σας ξέρουνε...
- Ε.Α. Παίζουνε όλα τα όργανα και ο Χαράλαμπος και ο Γιώργης και η Νίκη παίζει διάφορα παίζει κρουστά, παίζει μαντολίνο.
- Ερ. Έχεις σκεφτεί ποτέ να κάνεις σχολή μουσικής, να διδάξεις;
- Ε.Α. Όχι. Ποτέ μου.
- Ερ. Ο λόγος;
- Ε.Α. Ο λόγος, εγώ λέω στα παιδιά να ακούνε και να κάνουνε θεωρία την αρχή πώς να παίζουνε το όργανο, χρειάζεται. Και άμα μάθουνε, να παίζει μοναχό του, να ακούει μουσική και να βγάλει τον χαρακτήρα του. Να ψάχνει τον εαυτό του. Να βγάλει το χρώμα του, αυτό λέω και εγώ και έτσι έμαθα και εγώ. Χρειάζεται το μάθημα ένα διάστημα να μάθει να παίζει και ύστερα μοναχό του. Να πάρει το δικό του δρόμο.
- Ερ. Δηλαδή αυτές οι σχολές που υπάρχουνε αυτή τη στιγμή, τι πιστεύεις για αυτές τις σχολές της λύρας;
- Ε.Α. Καλύτερα να ακούνε τα παιδιά καλά ακούσματα πάρα να ακούνε όχι καλά και να του λένε «κάνε αυτό, κάνε αυτό». Στην αρχή είπαμε «κάνε αυτό, έτσι θα παίζεις το όργανο, έτσι το κουρδίζεις, πώς λένε την μία κόρδα, πώς λένε την άλλη» και αφού του μάθεις το παιδί να παίζει τη λύρα, το όργανο, ότι όργανο είναι και μετά έμαδες παιδί μου; Άκου τώρα ότι σου αρέσει και απ' όπου να 'ναι και μάθε να το παίζεις, να τραγουδάς, να το παίζεις και αν κάνεις λάθος... ξανά και ξανά.
- Ερ. Κύριε Ψαραντώνη, παίζετε διαφορετικά όταν παίζετε σε μία μουσική σκηνή και όταν παίζετε σε έναν άλλο χώρο, σ' ένα γλέντι;
- Ε.Α. Ναι. Όταν παίζουμε σε γλέντι, είναι γλέντι. Είναι χοροί, χορεύουνε, φωνάζουνε, ξέρεις τώρα, το χαβαλέ.
- Ερ. Εσένα ποιο σου αρέσει καλύτερα;
- Ε.Α. Εμένα μου αρέσει να με ακούνε, να μην μιλεί άνθρωπος.

- Ερ. Και όπου και αν είναι, ε;
(γελάνε)
- Ερ. Ποιες περιοχές της Κρήτης...
- Ε.Α. Όταν παίζουμε σε γάμο και φωνάζουν κι αυτό, είναι ωραίο, είναι και αυτό στο παιχνίδι.
- Ερ. Ποιες περιοχές της Κρήτης, από την Κρήτη λέμε τώρα αν δηλαδή σου κάνουν μια πρόσκληση, πού θα χαρείς περισσότερο άμα σου πουν να πας να παίξεις; Εξαιτίας του κόσμου που θα υπάρχει, εννοώ, με βάση αυτό που είπες. Δηλαδή πού σέβεται ο κόσμος, όχι εσένα, εσένα σε σέβονται παντού, αλλά πού σέβονται τη μουσική παραπάνω;
- Ε.Α. Στην Κρήτη;
- Ερ. Ναι.
- Ε.Α. Εγώ νομίζω παντού τη σέβονται στην Κρήτη, υπάρχουν παντού άνθρωποι.
- Ερ. Δεν μπορεί να μην χαιρέσαι εσύ κατά βάθος κάπου.
- Ε.Α. Στα Σφακιά μ' αρέσει.
- Ερ. Α! Έτσι. Σφακιά. Ο λόγος ποιος είναι για τα Σφακιά;
- Ε.Α. Δεν ξέρω τι μου μεταδίδουν αυτοί οι άνθρωποι. Κάτι μου μεταδίνουν το οποίο είναι σεβαστό και το σέβομαι. Σαν να ξέρω πού κάθομαι, πού μιλώ. Μου λέγανε να πάω να κάνω ένα δίσκο ριζίτικα, χρόνια πολλά, και εγώ το σκεφτόμουν. Και δεν είναι δικά μου να πάω να τα παίξω κι εντάξει. Είναι μια ιστορία ενός μουσικού οργάνου... Και απίς αποφάσισα να πάω και πήγαινα εκεί και έπαιζα και αυτό και μου λέγανε άνθρωποι που τα λένε ωραία με τον τρόπο σου να πούμε να τα περάσεις στον κόσμο... επήγα. Επήγα πολλές φορές. Είναι τόσα πολλά που δεν τα ξέρω. Στο CD έχω δύο - τρία - τέσσερα γνωστά, τα άλλα δεν τα ήξερα. Όπου και αν ακούσω μουσική, ντάξει, θα κάτσω και θα τη μάθω, το κάθε τραγούδι που... δεν ήξερα από 'κει τίποτα σχεδόν. Και πήγαινα και μου τα μурμουρίζανε και τα έγραφα και τα άκουγα και τα μάθαινα. Με πηγαίνανε και σε ένα γέρο ενενήντα οχτώ χρονών πέθανε. Εκατό χρονών και. Γέροντας με τα γένια του και μου τα τραγουδούσε, του έλεγα «άντε μπάριμπα να βγεις έξω να τα πεις εσύ, να ξεμπλέξουμε γιατί έτσι που τα λες». Πράγματι, έτσι ήτανε.
- Ερ. Με το στόμα τα έλεγε;

- Ε.Α. Ναι.
- Ερ. Με το στόμα. Με ντίλρι - ντίλρι, δηλαδή; Πώς;
- Ε.Α. Μοναχός τα έλεγε. Του λέω «να ξεμπλέξω που τα λες ωραία». Μου λέει «εγώ είμαι γέρος, αυτά να τα λες να τα μάθουνε οι ανδρώποι να μορφωθούνε γιατί είναι αμόρφωτοι». Έτσι μου έλεγε.
- (Γελάει)
- Σου λέει «άμα δεν ξέρουνε αυτά, τι διάλογο να ξέρουνε»; Αυτή ήταν η γνώμη του. (Γελάνε)
- Ερ. Το ριζίτικο εσύ πιστεύεις ότι πρέπει να τραγουδιέται, έτσι, χωρίς όργανα όπως το έχουνε αυτοί;
- Ε.Α. Ναι, χρειάζεται.
- Ερ. Χρειάζεται.
- Ε.Α. Πίσω, μια σιωπή της μουσικής...
- Ερ. Διακριτική έτσι...
- Ε.Α. Να δίνει κάποιες φωνές, να τις αγριεύεις κάπως. Έτσι το έκαμα εγώ. Ναι, χρειάζεται η μουσική παντού.
- Ερ. Είχα ακούσει ότι επήγα στα Χανιά να μάθεις τον *Ενάντιο*, το συρτό; Είναι αλήθεια;
- Ε.Α. Ποιο συρτό;
- Ερ. Τον *Ενάντιο* που λένε αυτοί.
- Ε.Α. Έχω μάθει πολλά συρτά μα τον *Ενάντιο* δεν τον άκουσα ακόμη. Μπας και μου τότε λέγανε αλλιώς;
- Ερ. *Κόντρα*;
- Ε.Α. Πολλά ονόματα λένε, δεν τα θυμάμαι τώρα.
- Ερ. Αυτό δείχνει το σεβασμό σου δηλαδή σε κάποια μελωδία και αυτό μου είχε κάνει εντύπωση. Ασχολήθηκες ειδικά με αυτό το πράγμα. Ενώ θα μπορούσες να το ακούσεις να το βρεις γραμμένο και τα λοιπά που είναι με κάτι με αυτό που λέμε με το ριζίτικο τραγούδι.
- Ε.Α. Από το ένα μέρος στο άλλο, από το ένα χωριό στο άλλο, το τραγούδι κάτι ακούς να πούμε, είναι το ίδιο βέβαια, αλλά κάτι ακούς που αλλάζει κάτι.
- Ερ. Εσείς τι τραγούδια έτσι προτιμάτε να τραγουδάτε όταν βρίσκεστε σε κέφι, σε έκσταση;

- Ε.Α. Απ' όλα τα κρητικά μ' αρέσει. Να πω ριζίτικα, αμανέδες, συρτά, πηδηχτά, όλα μ' αρέσουνε. Τα ριζίτικα μ' αρέσουνε πολύ. Πολύ δύσκολα.
- Ερ. Χορεύετε;
- Ε.Α. Ναι. Χορεύω, α, ξέρω, δεν χορεύω... Τα ριζίτικα είναι η βυζαντινή μουσική. Αυτή είναι παλιότερη μουσική απ' τσι άλλες. Και ο πρώτος ήχος της βυζαντινής μουσικής, μου έλεγε και ένας ψάλτης γέρος από τη Θεσσαλονίκη, ο Πρώτος ήχος της βυζαντινής μουσικής είναι ο Σε ψηλό βουνό.
- Ερ. Είναι ο;
- Ε.Α. Σε ψηλό βουνό.
- Ερ. Μάλιστα.
- Ε.Α. Και μου έφελνε. Και μου έφελνε. Αυτά είναι πολύ παλιά, λέει, αιώνες και παλιά λέει. Χιλιάδες χρόνια, οι μουσικές αυτές της Κρήτης. Ο πηδηχτός, που λένε ο Ανωγειανός πηδηχτός, ήταν των Κουρητών. Ο χορός, με τις κινήσεις του, χτυπούσανε και τα πόδια, και έμεινε στ' Ανώγεια, αυτός ο πηδηχτός.
- Ερ. Βιολί είχε καθόλου στην περιοχή του Ηρακλείου τα χρόνια τα πρώτα;
- Ε.Α. Περιοχή Ρέθυμνο, εγώ είμαι νομός Ρεθύμνης.
- Ερ. Όταν άρχισες που πήγαινες στο Ηράκλειο.
- Ε.Α. Πώς δεν υπήρχανε βιολιά;
- Ερ. Ποιοι ήτανε βιολάτορες τότε, θυμάσαι ονόματα;
- Ε.Α. Ο Αθησινός... δεν θυμούμαι τα ονόματά τους. Έχω γνωρίσει κάποιους.
- Ερ. Και στο Ρέθυμνο δεν είχε βιολιά, ποτέ. Μάλιστα.
- Ε.Α. Καλά αυτά ήρθανε τώρα. Εκατό χρόνια, εκατόν πενήντα, πες διακόσια.
- Ερ. Πώς βλέπεις την κατάσταση τώρα που έχει διαμορφωθεί, με την παραδοσιακή μας μουσική όπως έχει επικρατήσει και όπως σήμερα στην Κρήτη εκφράζεται από τους νέους;
- Ε.Α. Α! αυτό. Γιατρέ μου, ο κάθε άνθρωπος ό,τι έχει κάνει, αυτό μπορούμε να κάνουμε αυτό κάνουμε. Κατάλαβες; Τι να πω εγώ; Εγώ δεν κατηγορώ κανέναν γιατί αυτός είμαι. Μέχρι εκεί φτάνω δεν κατηγορώ κανέναν. Το να παίζομε... η παράδοση είναι πολύ δύσκολη. Εγώ προσπαθώ να παίξω την παράδοση, αυτό προσπαθώ και βγαίνει αυτό, λέει καμιά φορά η

παράδοση, αυτό προσπαθώ να παίξω, η παράδοση είναι δύσκολη. Την παλεύω όμως.

Ερ. Όπως είναι τα πράγματα και όπως έχει εξελιχθεί σήμερα η κατάσταση εσύ είσαι ευχαριστημένος ή κάτι σε στεναχωρεί; Όχι σχετικά με τον εαυτό σου ή με κάποιους ανθρώπους που έχεις ξεχωρίσει. Συνολικά λέω, όπως είναι η κατάσταση αυτή τη στιγμή.

Ε.Α. Για όλους;

Ερ. Για όλους. Ναι. Είναι μια κατάσταση που σε ευχαριστεί, που σε στεναχωρεί, θα την ήθελες αλλιώς;

Ε.Α. Αυτό που είπες, με στεναχωρεί.

Ερ. Τι σε στεναχωρεί;

Ε.Α. Είπαμε αυτό που μπορεί κάνει ο καθένας. Αλλά αυτό που γίνεται το καλό και έχει φτάσει τόσο ψηλά σε όλο τον κόσμο. Εμένα τα CD μου πηγαίνουν σε όλες τις φυλές του κόσμου. Όταν πας στην εταιρεία, να σου δείξουμε παραγγελίες που δεν πάει κανείς Έλληνας. Στην Ινδονησία πεντακόσια κομμάτια CD, τα στέλνουμε και έξω, στα ραδιόφωνα, έξω, στα κεντρικά, αυτά κάνουν τις παραγγελίες. Δεν πάει κανείς Έλληνας... Εντάξει; Τέτοιος, στην Αθήνα, έχουν καλύτερους, αλλά αυτοί κρατούν εδώ τα πόστα και διαφημίζουν και κάνουν και διάφορα. Η δουλειά τους είναι να παραγκωνίζουν τον πολιτισμό και τη μουσική, την παράδοσή μας. Θα την περάσουμε εσά που τι θένε, να πούμε βάλανε και στο Ηρώδειο, παράδοση. Έβαλες αυτόν που θα κάνει μπουμ;

Ερ. Τα κέντρα τα κρητικά όπως λειτουργούνε τώρα, τα μαγαζιά τα κρητικά που αρχίζουνε δηλαδή 12:00 ώρα;

Ε.Α. Εγώ δεν πολύ-πάω τώρα στα κέντρα. Γιατί αρχινάν;

Ερ. Ναι.

Ε.Α. Και εγώ έτσι κάνω.

Ερ. Καλό είναι αυτό δηλαδή;

Ε.Α. Όχι.

Ερ. Τι νομίζεις ότι φταίει σε αυτό που γίνεται που πάει κανείς σε ένα κρητικό γλέντι και βλέπει λουλούδια και πετάν...

Ε.Α. Όχι, όι, όχι. Δεν μ' αρέσει αυτό.

- Ερ. Εσείς θα προτιμούσατε να ξεκινάτε, ας πούμε, όταν παίζετε σε μια μουσική σκηνή πιο νωρίς από την ώρα που αρχίζετε; Αν ο κόσμος ήτανε μαθημένος έτσι; Θα δέλατε τον κόσμο δηλαδή στις 8:00 ώρα;
- Ε.Α. Ναι, ναι. Νωρίς αρχινούσαμε μια φορά. 9:30- 10:00 η ώρα. Έτσι ήτανε καλά. Η μουσική μας που λες γιατρέ έχει πάει παντού. Έξω με αναγνωρίζουνε ως κανέναν άλλο.
- Ερ. Αυτό είναι γνωστό. Το ξέρουμε όλοι.
- Ε.Α. Στο εξωτερικό, παντού. Στο Άμστερνταμ μου έχουνε δρόμο. Στη Γαλλία θα με κάνουνε λέει πλατεία. Αυτά τι είναι; Εδώ μου κάνανε και εδώ ο Δήμος Φοίνικας από το σύλλογο Ξενοδόχων, στην περιφέρεια του Πλακιά. Στο καλύτερο σημείο του, πάνω στο λιμάνι των πειρατών το πιο ιστορικό λιμάνι το θέατρο αυτό. Το καλύτερο πράμα. Εκεί ακούς τη μουσική και λες, τι είναι αυτό! Έχει μια ακουστική, έχει μια ομορφιά ο τόπος που δεν περνούσε άνθρωπος εκεί. Μόνο έπαιρνε ο Ηλιάκης ο πρόεδρος των ξενοδόχων το Καλυψώ ξενοδοχείο εκεί και έκαμε σιγά - σιγά δρόμο. Άνθρωπος δεν περνούσε, είναι γκρεμοί. Και πήγαινες μόνο με βάρκες και καΐκια. Εμένα όταν μου 'πανε ότι έτσι αποφασίσαμε να κάνουμε τον είπα εγώ 'χω, να πάτε να το κάνετε σε έναν άλλον που έχει φύγει. Λέει αυτό αποφασίσαμε. Λέω «ευχαριστώ, τι να κάνουμε»;
- Ερ. Σε ποιες χώρες έχετε παίξει;
- Ε.Α. Σχεδόν σε όλη την Ευρώπη: Καναδά, Αμερική, Αυστραλία, πολλές φορές.
- Ερ. Σε συναυλιακό...
- Ε.Α. Ναι, σε συναυλία.
- Ερ. Σε συναυλίες.
- Ε.Α. Σε Φεστιβάλ.
- Ερ. Σε χοροεσπερίδες έτσι, παλιότερα;
- Ε.Α. Έχω πάει σε χοροεσπερίδες στην αρχή. Είχα πάει κάνα δυο φορές, μετά όχι. Με καλέσανε το '82 σε ένα Φεστιβάλ που είχαμε τότε στην Κολωνία. Και με πήρε στην τηλεόραση τηλεοπτικό πρόγραμμα της Γερμανία που ήτανε ένα Φεστιβάλ πρόγραμμα. Ήρθαν οι Γερμανοί εδώ και ακούγανε και αποφασίζανε ένα του καθενός και αποφασίσανε και μου λένε «να 'ρθεις να παίξεις». Και ήτανε ένας ξάδελφός μου στο Ηράκλειο, σε ένα μαγαζί έπαιζε

στη λύρα, και αυτοί ήρθαν μια τρία άτομα και γυρίζανε τον κόσμο και ακούγανε να αποφασίσουν ποιο θα πάρουν από κάθε χώρα. Και είχαν ακούσει όλους εδώ. Έρχονται μια- δυο, την τρίτη φορά μου πιάνουμε κουβέντα. Ήτανε ένας ξάδερφος μου εκεί πέρα, είχε πάει στην Γερμανία και μου έλεγε για το Φεστιβάλ, και έρχεται και μου λέει «ξέρεις τι σε θένε μου λέει αυτοί»; Έτσι και έτσι. «Και πρέπει να πας να κάνεις πρώτα ένα... μια συναυλία στην Βιντεερ μέσα και μετά». Και πήγα και έκανα συναυλία και αυτή την έχουνε κάνει CD και πάει και καλά... Και μετά από ένα χρόνο πήγαμε στο Φεστιβάλ. Το πρώτο Φεστιβάλ που πήγα ήτανε. Να είναι καλά οι άνθρωποι.

Ερ. Σε ποιες χώρες έχετε παίξει;

Ε.Α. Από τότε ξεκίνησα. Και μετά με καλούσανε σε Φεστιβάλ μετά, στα εβδομήντα χρόνια, στα εβδομήντα χρόνια ιδρύσεως της πόλεως του Βερολίνου πήγα και έπαιξα. Και σε πολλές ακόμη καλές γιορτές. Και σε Φεστιβάλ και σε γιορτές.

Ερ. Ο κόσμος που παρακολουθεί που έρχεται είναι περισσότερο Έλληνες ή και ξένοι;

Ε.Α. Από όλον τον κόσμο. Από όλες τις φυλές. Στην Ανατολική Γερμανία υπάρχουν Έλληνες.

Ερ. Σε αυτά τα Φεστιβάλ τι διαπιστώνεις για την μουσική την κρητική, πέρα από την προσωπική σου συμβολή που έρχεται ο κόσμος να ακούσει Ψαραντώνη σε θέση συνολικά της μουσικής μας.

Ε.Α. Λένε τα καλύτερα λόγια.

Ερ. Για την κρητική μουσική;

Ε.Α. Ναι. Αφού λένε...τα έχω γραμμένα. Αυτά τα γράφουνε στον τύπο, και τα έχω. Το αρχείο μου δεν το έχει κανεις άνθρωπος. Δεν μπορεί να το έχει τόσα πολλά και ωραία. Λένε αυτή τη τέχνη της Αρχαίας Ελλάδος, αυτή είναι η κραυγή που έρχεται από την Κρήτη. Όλοι οι άνθρωποι έχουν να κάνουνε. Και από 'κει ήρθε αυτός που μας έφερε τη Θεία μουσική. Πολλά χρόνια πίσω και πολλά μπροστά μουσική τέχνη. Κάτι τέτοια γράφουνε. Λένε.

- Ερ. Ο τρόπος που τραγουδάτε είναι ιδιαίτερος. Έτσι και κάποιος σας ακούσει μια φορά τη δεύτερη φορά που θα σας ξανακούσει ξέρει αυτός είναι ο Ψαραντώνης, ακόμα και αν είναι από την Ινδονησία. Εί...
- Ε.Α. Ναι. Η μαγκιά είναι λέει να κάνεις κάτι που δεν μπορούν οι άλλοι να το κάνουνε. Αυτό που κάνω εγώ δεν μπορούν να το κάνουνε.
- Ερ. Από πότε τραγουδάτε έτσι, από μικρός;
- Ε.Α. Είπα πριν εγγράψανε οι Γερμανοί «όλα μαθαίνονται, όλα γράφονται. Ο Αντώνης δεν γράφεται, ούτε παίζεται. Είναι ένα...ένα ταξίδι ατελείωτο». Αυτά είναι στα περιοδικά γραμμένα, στις εφημερίδες.
- Ερ. Εγώ αυτό που ήθελα να ρωτήσω είναι από πότε ξεκινήσατε να υιοθετείτε αυτόν τον τρόπο στο τραγούδι σας. Μικρός, ας πούμε;
- Ε.Α. Μικρός φώναζα. Φώναζα. Τραγουδούσα.
- Ερ. Μικρός τραγουδούσατε με... δυνατά όλους τους σκοπούς ή κάνατε αυτό το ο... (από σιγά δυνατά και το αντίστροφο;
- Ε.Α. Δυνατά. Σιγά - σιγά το κάνω αυτό. Αυτό έρχεται μόνο του. Εντάξει.
- Ερ. Δηλαδή ένιωσες την ανάγκη να γίνει αυτό;
- Ερ. Ναι, αλλά πότε νιώσατε την ανάγκη να διαφοροποιήσετε τη φωνή σας;
- Ερ. Ένωσες την ανάγκη να κάνεις κάτι διαφορετικό για να σε εκφράσει ότι αυτό που άκουγες αυτήν την... τα ακούσματα που είχες από τους δασκάλους τότε που είπαμε, ότι δεν σου φτάνανε δηλαδή.
- Ε.Α. Κάτι λείπει. Και τον εαυτό μου να ακούσω, κάτι λείπει πάντα.
- Ερ. Στα είκοσι, στα τριάντα σας, πότε κάνατε αυτό το... πότε υιοθετήσατε αυτόν τον τρόπο τέλος πάντων;
- Ε.Α. Μετά τα είκοσι - είκοσι πέντε, χρονών, είχα τον τρόπο αυτό. Τον πάλευα. Μου έρχονται σα εικόνες, αυτό.
- Ερ. Και δεν σε ενδιέφερε, ερώτηση είναι αυτή, αν σε ενδιέφερε αυτός ο τρόπος καθιερωθεί, άμα σου βγει ας πούμε σε καλό, εννοώ επαγγελματικά και τα λοιπά; Το σκέφτηκες;
- Ε.Α. Έτσι μ' άρεσε και έτσι νόμιζα ότι είναι σωστό.
- Ερ. Γιατί είναι γεγονός ότι και άλλοι το έχουν αποπειραθεί αλλά δεν το έχουν καταφέρει.
- Ε.Α. Όχι.

- Ερ. Έτσι δεν είναι; Αυτό είναι γνωστό. Εσύ είπες ότι «αυτός είμαι και ό,τι γίνει».
- Ε.Α. Έτσι λέω εγώ και έτσι έλεγα.
- Ερ. Μάλιστα.
- Ερ. Γενικά, εσείς τι νομίζετε, ποια είναι τα χαρακτηριστικά σας γνωρίσματα, ως λυράρη; Δηλαδή, ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά για τα οποία μπορεί κάποιος να πει «αυτός είναι ο Ψαραντώνης»;
- Ε.Α. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά; Ο ίδιος μου ο χαρακτήρας. Ό,τι και αν πω, λένε ο Αντώνης.
- Ερ. Αν ακούσουνε σκέτη λύρα, την οποία θα παίζεις π.χ. ένα συρτό, όπως σαν τον παίζεις σε ένα γάμο, π.χ. αυτό που λέγαμε πριν ότι παίζεις αλλιώς και αυτή τη λύρα την ακούσει ένας...
- Ε.Α. Δεν παίζω αλλιώς γιατρέ μου. Εγώ προσπαθώ να παίζω την παράδοση.
- Ερ. Όχι αλλιώς, με συγχωρείς.
- Ε.Α. Με τον δικό μου τρόπο. Ο καθένας έχει τον τρόπο του.
- Ερ. Σε σχέση με...
- Ε.Α. Εκειά φτάνει κάποιος, εκειά φτάνει. Έχει ωραίο ήθος.
- Ερ. Για να μην παρεξηγηθεί η ερώτηση με βάση αυτό που είπαμε πριν ότι όταν θα πας σε μια συναυλία θα παίζεις άλλα και όταν θα πας σε ένα γάμο θα παίζεις άλλα. Εγώ λέω τώρα αυτό που θα παίζεις στο γάμο, ένα συρτό, αυτό είναι...
- Ε.Α. Τον παίζω και στην συναυλία.
- Ερ. Τον παίζεις και στην συναυλία. Πολύ ωραία το ίδιο. Ναι. Εάν το ακούσει ένας χωρίς να σε βλέπει και χωρίς να ξέρει ότι είσαι εσύ, αυτό ρωτάμε τι χαρακτηριστικό νομίζεις ότι έχει η λύρα σου;
- Ε.Α. Απού θα με γνωρίσουνε;
- Ερ. Αν βγάλουμε το τραγούδι που είναι πολύ χαρακτηριστικό, τη φωνή που είναι χαρακτηριστική και τα λοιπά.
- Ε.Α. Είναι ο ήχος που βγάζει ο κάθε άνθρωπος, και τον εγνωρίζεις. Ό,τι ξεχωρίζει, κάτι γίνεται και ξεχωρίζει, τα άλλα που γίνονται είναι σχεδόν το ίδιο. Ε... Γνωρίζεται. Έτσι το νομίζω εγώ. Μετά όταν παίζει ο άλλος διαφορετικά και βγάζει ξεχωριστό ήχο, γνωρίζεται.

- Ερ. Όταν ακούσεις εσύ, όταν άκουγες παλιότερα ένα λυράρη και βέβαια αυτό που λες είναι ότι ο καθέννας βγάζει το χρώμα του, αλλά εσένα σε ενδιέφερε δηλαδή κάποιος [που σου άρεσε να πεις, να σκεφτώ πώς χρησιμοποιεί το δοξάρι, πώς πατάει τα δάκτυλα για να δω πώς βγάζει αυτό τον ήχο; Σε ενδιέφερε ποτέ αυτό το πράγμα να αναλύσεις την τεχνική του ή το δεχόσουν κι έλεγες αυτός είναι, αυτό βγάζει τελειώσαμε;
- Ε.Α. Και την τεχνική την έχω παρατηρήσει του καθενός και τον ήχο που βγάνει. Ο κάθε εις, ο καθέννας... έχω κάνει πρόβα. Του λέω... την ίδια κίνηση, το ίδιο πράμα, άλλο βγάζει ο ένας, άλλος βγάζει ο άλλος. Τι βγάζει όμως από μέσα του; Είναι ωραίος δεξιότηχης, σου δίνει καλή εικόνα. Άλλο ήχο βγάζει ο ένας, άλλο ο άλλος. Βγάζει ωραίο ήχο; Αυτό είναι!
- Ερ. Εσείς μπορείτε να ξεχωρίσετε, ακούγοντας κάποιον, εάν κατάγεται από τον Μυλοπόταμο, ας πούμε ή από τις Μέλαμπες π.χ.;
- Ε.Α. Άμα έχω ακούσει τσι Μελαμπιώτες πώς τραγουδούνε, θα τους ξεχωρίσω. Όταν είναι κάτι το ξεχωριστό, εντάξει όταν είναι τώρα, ξέρεις του σωρού, είναι του σωρού...
- Ερ. Θέλω να πω ο τόπος καταγωγής φαίνεται στο παίξιμο ενός οργανοπαίκτη;
- Ε.Α. Ναι. Από ... ελάχιστα μέρη. Από ελάχιστα μέρη. Εγώ άκουσα στου... Μέλαμπες μου είπανε για τον Χατζηδάκη, ένας που έχει φύγει, παλιός, εμείς δεν τον εφτάσαμε. Και μου είπανε ένα σκοπό που τον κάνανε καντάδα. Αυτό είναι πολύ ξεχωριστό πράμα. Και ξεχωριστό... εικόνα. Και προσπάθησα να τον μάθω. Και να το δώσω στον κόσμο. Είναι όμορφο. Το καλό πρέπει να το προστατεύουμε. Εντάξει;
- Ερ. Στο παίξιμό σας, θεωρείτε ότι φαίνεται το ανωγειανό στοιχείο, η ανωγειανή καταγωγή σας;
- Ε.Α. Ναι, φαίνεται.
(Διακοπή)
- Το ανωγειανό, φαίνεται στο παίξιμό μου. Και είναι ωραίο να φαίνεται. Φίνεται και του Μανουρά, του Σκουλά, του Πασπαράκη. Όλοι είναι οι Ανωγειανοί έχουνε με το δικό τους τρόπο, φαίνεται ότι είναι Ανωγειανός, τον εγνωρίζω εγώ ότε τον ακούσω. Και ας μην τον βλέπω ποιος είναι.

- Ερ. Η δουλειά που κάνατε η τελευταία, η δισκογραφική, με τον Μαρκογιάννη, πώς προέκυψε; Πώς αποφασίσατε να παίξετε με τον ογκόλιθο, ας πούμε, της κρητικής μουσικής;
- Ε.Α. Το είχαμε πει πριν δεκαπέντε χρόνια. Εγώ είμαι και αμελής λίγο, το ξέρω.
- Ερ. Τι είσαστε; Συγγνώμη δεν άκουσα;
- Ε.Α. Αμελής. Και λέω θα γίνει. Το ήθελα εγώ βέβαια γιατί είναι παίκτης ο άνθρωπος. Είναι...
- Ερ. Ναι.
- Ε.Α. Και τα κομμάτια αυτά σα να είναι δικά του, κτήμα του. Και ήθελα να την κάνω την δουλειά μαζί, τον τρόπο που τα παίζει και περνούν τα χρόνια και σκοτώνεται το παιδί του. Και εγώ στεναχωρέθηκα, πιο πολύ για το παιδί του και μετά αφού δεν εκάμαμε τη δουλειά και λέω ότι μπορεί να μην ξαναπαίξει και κρίμα, γιατί αυτούς κάτι τέτοιους παίχτες πρέπει να τους προστατεύουμε, τώρα είναι, αύριο δεν θα παίζει. Ύστερα απίς άρχισε και έπαιζε και μετά από πέντε χρόνια τώρα, του λέω «Γιάννη να κάνουμε τη δουλειά, να 'ρθεις», και έτσι εγίνηκε και λέμε να κάνουμε και άλλη, τέτοια, με παλιά. Τα παλιά πρέπει να τα προστατεύουμε.
- Ερ. Ναι.
- Ε.Α. Και τους παλιούς παίχτες και τη μουσική τους. Εντάξει; Να τα δώσουμε στον κόσμο καλά. Να τα φτιάξουμε πιο καλά, όπως μπορούμε.
- Ερ. Με την ίδια λύρα παίζετε;
- (Διακοπή)
- Ε.Α. Όχι, παίζω και με λυράκι. Κάτι πηδηκτά.
- Ερ. Γιατί αλλάζετε λύρες;
- Ε.Α. Όλες είναι λύρες. Εγώ έχω πολλές λύρες. Έχω και μια μεγάλη, τόση. Την έχω μαζί μου τώρα αν χρειαστεί. Έχω και μικιά...
- Ερ. Γιατί νιώθετε αυτή την ανάγκη να βγάλετε το λυράκι να βγάλετε άλλη να πάρετε την μεγαλύτερη λύρα;
- Ε.Α. Άλλο χρώμα η μία άλλο η άλλη. Και ό,τι ταιριάζω να το παίζω με το μικρό θα το παίζω με το μικρό.
- Ερ. Με το μικρό τι ταιριάζει, τι σκοπούς παίζετε, ας πούμε;

Ε.Α. Και συρτά διάφορα και πηδηκτά. Ύστερα, στα CD μου βάζω και άλλες λύρες. Βάζεις τη μία πρώτα, βάνω και άλλη σε διάφορα κομμάτια και είναι ωραίο.

Ερ. Το κάνετε αυτό κι όταν παίζετε (εννοείτε, ζωντανά), έτσι; Αλλάζετε όργανα.

Ε.Α. Ναι.

Ερ. Για σας το καλό όργανο τι πρέπει να έχει, η καλή λύρα;

Ε.Α. Να παίζει ωραία. Είπαμε προ ολίγου, δυο πράγματα στον κόσμο δεν μοιάζουνε. Ποτέ. Το ένα κορμό, τα ίδια χέρια, τα ίδια μέτρα, θα φτιάξει ένας οργανοποιός εκατό λύρες, ας υποθέσουμε, ή άλλα όργανα. Το κάθε ένα έχει τη δική του φωνή. Όταν πετύχει το ένα και παίζει σωστά, η μία κόρδα με την άλλη και έχουν περίπου τον ίδιο ήχο, την ίδια ένταση και παίζει ωραία, τυχαίνει, θα πρέπει να τύχει. Το νερό τώρα του ξύλου το έχει, ή κάτι άλλο δεν ξέρω. Το εργοστάσιο τα ίδια όργανα το κάθε ένα έχει άλλο ήχο.

Ερ. Αν υπήρχε συνταγή τώρα σε αυτά, θα τα φτιάχνανε όλοι τα ίδια.

Ε.Α. Όλοι τα ίδια

(Γελάνε)

Ο οργανοποιός θα στο φτιάξει ωραίο, θα είναι όμορφο, αλλά το κάθε όργανο έχει τη δική του φωνή όπως τσι ανθρώπους. Και στα παιδιά το ίδιο συμβαίνει, το κάθε παιδί έχει τη μούρη του, τη φωνή του, το αυτό... Πόση κληρονομιά παίρνει το καθένα, αν πήρε πολύ, λίγο, πιο, λίγο, δεν μοιάζει το καθετί... να μοιάζουνε το ίδιο.

Ερ. Εσείς όταν έχετε μπροστά σας ανθρώπους διαφορετικής ηλικίας κάνετε κάτι συγκεκριμένο; Δηλαδή όταν ξέρετε ότι έχετε μεγαλύτερους, ας πούμε, ανθρώπους που θέλουνε να ακούσουνε ή να χορέψουνε.

Ε.Α. Θα τους παίζω τα παλιά, που αυτοί έχουνε μερακλωθεί και θα προσπαθήσω να παίζω ωραία και να τους ευχαριστήσω.

Ερ. Παίζετε δηλαδή περισσότερο παλιό ρεπερτόριο;

Ε.Α. Παλιό. Παλιό. Ναι.

Ερ. Τι κόσμος έρχεται στις συναυλίες σας; Νεότερος...

Ε.Α. Όλη η νεολαία έχει... Άκου να δεις, Ρηγιώ. Εγώ υπηρετώ τον πολιτισμό... τον πολιτισμό και θέλω όπου παίζω να προσανατολιστούν τα παιδιά, να

πάρουν ωραίες εικόνες να μάθουνε από πού είμαι. Και από δω και από 'κει, που πάω και παίζω και σιγά και σιγά, και σιγά και σιγά, έχει γίνει. Και αγαπούν την μουσική μας πιο πολύ τα παιδιά τα νέα, όταν την καταλάβουνε παρά οποιαδήποτε άλλη.

Ερ. Αν θέλετε να ξεχωρίσετε ένα σκοπό και να πείτε «αυτός ο σκοπός με εκπροσωπεί περισσότερο», ποιον θα διαλέγατε;

Ε.Α. Είναι πολλά, αλλά τα δικά μου κομμάτια... Όταν είναι κάτι κατά δικό σου το αγαπάς πιο πολύ παρά του άλλου. Γιατί δεν έχει κανείς να κάνει. Αυτά τα αγαπάω πιο πολύ, αυτά παίζω πιο πολύ, παίζω αυτά, τα δικά μου κομμάτια. Και μετά παίζω και τα άλλα.

Ερ. Πιστεύετε ότι ο μουσικός γεννιέται ή γίνεται;

Ε.Α. Γεννιέται. Έλα τώρα, μπορείς να μου βρεις τώρα να 'ρθουν να πουν του Νίκου του αδερφού μου «έλα κάτσε τραγούδησε έτσι και έτσι και έτσι»; Ε; Δεν είναι παραδείγματα αυτά; Μήπως ήξεραν οι δικοί μας, Νίκο...; Αυτά που είπε, ό,τι και αν έλεγε το έκανε ωραίο, γιατί είχενε, έβανε την εικόνα του στίχου και της μουσικής. Και όταν τα λένε άλλοι, από 'κει που είναι αντρίστικα τα κάνουνε να μην πω. Εντάξει; Έτσι είναι.

Ερ. Ο συρτός από τι αποτελείται κύριε Ψαραντώνη; Εσείς μετράτε μέσα σας όταν παίζετε; Κάποιοι μας έχουν πει τεσσάρια, οκτάρια. Ποια είναι η δική σας άποψη;

Ε.Α. Ποια είναι;

Ερ. Κάποιοι μας έχουν μιλήσει για τέσσερα, έξι, οκτώ μέτρα.

Ε.Α. Η μουσική δεν είναι μέτρα, είναι χιλιόμετρα. Εγώ μέτρα δεν ξέρω. Δεν τα βάζω, δεν τα βάζω στο νου μου. Η μουσική είναι ένας παλμός. Ο παλμός δεν αφαιρείται. Ο ρυθμός που λένε, μαθαίνουνε... συγνώμη (χτυπάει παλαμάκια)

Τι είναι αυτά τα χαζά; Μάθαμε και παίζουμε. Ο ρυθμός είναι εδώ. Είναι ένας κύκλος. Από τη στιγμή που παίζουμε το ρυθμό, τον παλμό που λένε, είναι ένας κύκλος και έχει μια τρυπίτσα στη μέση. Οτιδήποτε παίζεις το κρατάς εκεί είναι ο παλμός, ο κανονικός παλμός. Αυτό δεν μαθαίνεται. Και βλέπεις παίζεις και λες στον άλλον πιο αυτό, όποιοι και τριγυρίζουνε εκεί κοντά, σιμώνουνε πιο πολύ, ομορφαίνει το πράγμα. Λέει αυτός παίζει με

ψυχή. Αυτό δεν μαθαίνεται τώρα. Και άμα δεν το έχει ο άνθρωπος του λες είναι πολύ χαμηλά, πιο γρήγορα, πάει πιο πάνω. Αλλά τι να κάνεις; Όταν παίζουμε με παίκτες και έχει συμμετοχή και το 'χουν και είναι ωραίοι, είναι μια ομορφιά. Συμμετοχή. Δεν είναι έμαθα και παίζω, όπως κάνουν και κουνούν τα χέρια τους. Γιατί να κουνάς τα χέρια σου, δεν σε βλέπω; Γιατί τα κουνάς; Και παίζουνε... μάθαμε και ... και το παίζουμε. Δεν είναι αυτό έτσι, δεν μπορώ να το ακούω. Λείπει η ουσία.

Ερ. Εσάς τι σας ανεβάζει όταν παίζετε ή τι σας κατεβάζει; Υπάρχουν πράγματα που άμα τα δείτε, κρύνετε, να το πω έτσι;

Ε.Α. Εγώ όταν παίζω δεν βλέπω τίποτα. Και δεν το... Πάω εκεί που θέλω. Εγώ θα παίζω και θα κλείσω τα μάτια μου, και θα πάω στο τοπίο μου για να γίνει, να έρχεται η μουσική μου ωραία. Έτσι δεν πάει; Μμ;

Ερ. Σε σχέση με το χορό;

Ε.Α. Ποια;

Ερ. Σας ανεβάζει ή σας κατεβάζει ο καλός ή κακός χορευτής; Σε σχέση με το χορό, αν υπάρχουνε χορευτές;

Ε.Α. Βέβαια. Ο χορευτής παίζει μαζί σου.

Ερ. Άρα σας ανεβάζει αυτό.

Ε.Α. Ναι, βέβαια.

Ερ. Και στον παλμό και στο τρόπο που...

Ε.Α. Και όταν τραγουδεί κανείς από κάτω και αυτό και τραγουδεί ωραία σε ανεβάζει.

Ερ. Στην περίπτωση που κλείνετε τα μάτια, ποια είναι, όταν δεν υπάρχουν αυτά τα στοιχεία; Προσπαθείτε μόνος σας να φτιάξετε μία εικόνα;

Ε.Α. Το πιο πολύ τα κλείνω. Αλλά ακούω αν γίνεται κάτι καλό από κάτω. Λοιπόν, να τελειώνουμε με λίγα λόγια, χωρίς παλμό δεν υπάρχει τίποτα όρδιο. Όλη η φύση είναι ένας παλμός, τραγούδι, όλα γίνονται με παλμό. Όταν μπορούμε να του μιλήσουμε. Εγώ η μουσική που βγάζω δεν είναι δική μου, εγώ πάω και μιλάω με κάτι που μ' αρέσει, να δω τον Ψηλορείτη και να πάρω. Όταν μιλήσω με τση φύση, η φύση τα έχει όλα, η φύση είναι ο Θεός και όταν μπορούμε να τση μιλήσουμε θα πάρουμε και θα δώσουμε. Όλα γίνονται με παλμό. Ο αέρας είναι με παλμό. Άμα δεν γίνεται με

παλμό, τέζα δεν υπάρχει αέρας. Το κύμα γίνεται τραγούδι. Παλμός, σωστός παλμός, όχι... Όταν δεν υπάρχει ο παλμός, δεν υπάρχει ζωή. Δεν υπάρχει τίποτα. Αυτό είναι.

Ερ. Οπότε τώρα αν σας ρωτήσουμε τι κουρδίσματα κάνετε στη λύρα θα μας πείτε αυτό;

Ε.Α. Ναι, η καρδιά μας δεν δουλεύει με παλμό; Θα πεθάνουμε. Λοιπόν, η ζωή είναι μουσική, ο παλμός, στέκει, έχει τη δύναμη να τα κρατάει σε ισορροπία.

Ερ. Κύριε Ψαραντώνη...

Ε.Α. Και η μηχανή, όλα τα παίρνουμε από τη φύση. Η φύση τα έχει όλα τόσο νοικοκυρεμένα αφού δεν μπορεί καμιά δύναμη άλλη να νοικοκυρέψει και να στολίζει το σύμπαν τόσο όμορφα. Και έχει τους πάγους, κι έχει τα νερά, και όταν σε ζεστάνει ο ήλιος μας εφέρνει σε ισορροπία. Εντάξει; Έτσι κάνουν και τη μηχανή και θάνουν νερό και γυρίζει με παλμό για να πηγαίνει καλά. Και θάνουν και νερό για να μην καεί. Από τη φύση τα παίρνουμε όλα, εμείς δεν έχουμε τίποτα.

(Διακοπή)

Ε.Α. Γεια σου Γιάννη. Από το Σπήλι που έχουμε πάρει πράξη και πολιτισμό.

Μ.Ι. Ε! Όλα τα χωριά.

Ερ. Προηγουμένως είχαμε ρωτήσει τον κύριο Αντώνη για την τελευταία συνεργασία που έχετε μαζί, και ρωτήσαμε δηλαδή...

Ε.Α. Τα είπαμε αυτά ότι το λέγαμε πριν δεκαπέντε χρόνια το είχαμε πει να κάνουμε μια μαζί, και λέει ναι, ναι.

Μ.Ι. Και παραπάνω. Είκοσι χρόνια...

(Γελάνε)

Ε.Α. Και ήρθε η καλή ώρα. Την κάναμε και εντάξει. Να κάνουμε και άλλη.

Μ.Ι. Και γιατί να μην την κάνουμε, γιατί όχι!

Ερ. Κύριε Μαρκογιάννη εσείς ποια χαρακτηριστικά βλέπετε στον...

Μ.Ι. Λυραντώνη;

Ερ. Ναι. Στον κύριο Ψαραντώνη και τα ξεχωρίζετε;

Μ.Ι. Πού θα βρούμε να πούμενε τα καλά του χαρακτηριστικά. Πάρα πολλά. Ο κύριος Αντώνης έχει προσφέρει το κάτι άλλο στην κρητική μουσική, στην

κρητική παράδοση. Διότι αν και όλοι έχουμε πάει στα εξωτερικά, βέβαια, αλλά ο κύριος Αντώνης πιο πολύ, σε Πανεπιστήμια, και πού δεν έχει πάει. Πάρα πολύ έχει προσφέρει στη μουσική μας, στην παράδοσή μας και στην εμφάνιση της Κρήτης μας. Έτσι δεν είναι;

Ε.Α. Εντάξει, πολλά είπες.

Μ.Ι. Εν τω μεταξύ είναι μια μουσική οικογένεια κι εκείνη, για μένα δηλαδή είναι μια μεγάλη μουσική οικογένεια. Ήταν ο μακαρίτης ο αδερφός του ο Νίκος, είναι ο Αντώνης, είναι ο Γιάννης, είναι ο γιος του και άλλοι πολλοί. Βέβαια, έχουν και εκείνοι μεγάλη παράδοση στη μουσική...

Ε.Α. Έτσι πρέπει να παλεύουμε όπως μπορούμε ο καθείς...

Μ.Ι. Εντάξει. Τώρα είναι νεαρά παιδιά που παίζουνε πολύ ωραία, υπάρχουνε πάρα πολλά. Έχει και λαούτα και έχει και λύρες, πάρα πολλά παιδιά και ευχόμαστε να προχωρήσουνε την παράδοση την οποία όπως και εμείς τη βρήκαμε από άλλους και νομίζω ότι παρουσιάσαμε και ορισμένα πράγματα, πολλά πράγματα όπως ο μακαρίτης ο Σκορδαλός, ο μακαρίτης ο Μουντάκης, ο Κλάδος, και εμείς είμαστε μια οικογένεια, πέντε αγόρια είμαστε, όλοι παίζουμε, ο μπαμπάς μας έπαιζε λύρα. Ωραία λύρα, την καλύτερη λύρα της εποχής εκείνης βεβαία. Εμείς πέντε, εννιά παιδιά είμαστε έχει κάνει η μαμά μου, οι μακαρίτες, ναι, και είμαστε πέντε αγόρια, όλοι παίζουμε. Έχω ένα αδερφό Βαγγέλη τότε λένε και έχει γράψει, έχει γράψει πολλά πράγματα, πάρα πολλά πράγματα.

Ε.Α. Και εσύ έχεις γράψει πολλά πράγματα.

Μ.Ι. Ε! όλοι μας. Ότι μπορούμε και ευχόμαστε και τώρα οι καινούριοι να προσπαθήσουνε.

Ε.Α. Ποτέ δεν υπήρξαν τόσα παιδιά στην Κρήτη, συγγνώμη Γιάννη, να παίζουνε λύρα, εκατοντάδες παιδιά....

Μ.Ι. Ναι, ναι.

Ε.Α. Εκατοντάδες παιδιά. Καλό είναι αυτό. Θα βρεθούνε ταλέντα και θα προστατέψουνε την παράδοση. Ένα να βρεθεί...

Ερ. Δεν έχουμε ρωτήσει γιατί το Ρέθυμνο κατά τη γνώμη σου έχει βγάλει τόσα μεγάλα ονόματα.

Ε.Α. Σε όλους τους νομούς έχει καλούς μουσικούς.

- Μ.Ι. Ναι, βέβαια.
- Ξ.Α. Το Ρέθυμνο τώρα κρατήθηκε πιο πολύ γιατί αντιστέκεται στην παράδοση πιο πολύ. Και γι' αυτό.
- Μ.Ι. Βέβαια ήτανε παλιοί, δηλαδή υπόθεση εκατό χρονών και περισσότερο. Είχαμε στο χωριό εμείς έναν παλιό λυράρη, τον λέγανε Κοντέλη, μετά τον Κοντέλη εμφανίστηκε ο μπαμπάς μου γιατί κι αυτός από μικρό παιδάκι άρχισε τη λύρα. Τ' άρεσε, τ' άρεσε πολύ. Του την είχε σπάσει και ο πατέρας του κάνα δυο φορές, δεν ήθελε, δεν ήθελε και άντε και άντε, ναι και... τελικά έγινε λυράρης άριστος, επαγγελματίας. Και είμεθα μια οικογένεια με τον Σκορδαλό. Του Σκορδαλού η μάνα και του πατέρα μου η μάνα είναι αδερφές. Δηλαδή, ναι. Και είχενε ένα αδερφό ο πατέρας μου, Θανάση τον ελέγανε που είχε βγάλει το Γυμνάσιο, ναι, αλλά δυστυχώς όταν ήτανε τα ΕΑΜ και τα τέτοια, οι φασαρίες αυτές, ναι, ήτανε και αυτός αντάρτης εκεί στα βουνά με άλλους βέβαια και τελευταία στιγμή που είχανε φύγει οι Γερμανοί τον σκοτώσανε μετά στη Καρέ οι Ιταλοί, περνούσε με τα άρματα και τους είχενε κάνει πολλά των Γερμανών ο θείος μου. Επίσης είχε και ένα πρώτο ξάδερφο και έπαιζε κι αυτός ωραία μαντολίνο, Μύρο τον λέγανε. Γιατί λαούτα δεν υπήρχανε στο νομό Ρεθύμνου, ήτανε μόνο στο Ρέθυμνο. Ήτανε ο μακαρίτης ο Μπαξεβάνης, ήτανε άλλος, ένας Ψήλος από την Επισκοπή, έπαιζε ωραίο λαούτο. Εγώ δεν τον έφτασα, τους άλλους τους ακούω και λένε. Ναι. Μετά έφερε ο μπαμπάς μου ένα λαούτο από την Αθήνα πριν από πολλά χρόνια βέβαια, το οποίο...
- Ερ. Θυμάστε την χρονολογία;
- Μ.Ι. Εί θα είναι τώρα εξήντα - εβδομήντα χρόνια αυτή η δουλειά. Εκεί τον έπαιρνε το Σωματείο Κρητών κάθε χρόνο τις Απόκριες και έκανε έναν μήνα, είκοσι πέντε μέρες, και έπαιζε στους χορούς της Αθήνας, στο Κρητικό Σωματείο. Και σε άλλα γλέντια. Και κάπου μια χρονιά πήρενε ένα λουξ για το μαγαζί, είχαμε ωραίο μαγαζί στο χωριό και ένα λαούτο. Ένα λαούτο. Αντί για το μαντολίνο ήθελε αυτός και το λαούτο έχει πιο μελωδία, πιο μεγάλη φωνή...
- Ξ.Α. Όγχο, όγχο. Πιο όγχο.
- Μ.Ι. Ναι. Και του κρατάγανε μπάσο με αυτό το όργανο, το λαούτο.

- Ερ. Δηλαδή το μαντολίνο παιζόνταν πριν απ' το λαούτο;
- Μ.Ι. Ναι, το μαντολίνο. Ήτανε μαντολίνο και μαντόλες είχανε στη Μεσσαρά. Ωραίες μαντόλες, γυριστές και κάτι μαντόλες λίγο μεγαλύτερες από το μαντολίνο, ναι. Ναι, ναι, βέβαια. Και λαούτο είδανε στη Μεσσαρά από μένα, από τον πατέρα μου είδανε λαούτο στη Μεσσαρά. Είχαμε πάει κάποτε και πηγαίναμε κάθε χρόνο του Αγ. Αντωνίου είχανε πανηγύρι στο Καστέλι... πιο πέρα από τις Μοίρες ένα χωριό, ναι, εκεί που είναι και ο Λαβύρινθος, δίπλα στο χωριό αυτό ήτανε Λαβύρινθος, μεγάλη... Ναι, και πήγαμε, με πήρε εμένα την πρώτη χρονιά που έπιασα το όργανο και πήγαμε στο πανηγύρι, ναι. Και ήτανε τέσσερα - πέντε γλέντια σε αυτό το χωριό. Ε, και τα γλέντια τότε ήτανε με το καφέ, τη βανίλια, με το λουκούμι, με την τσικουδιά, δεν είχανε μπίρες και φαγητά, τίποτα, αλλά ωραία γλέντια, γλέντια μέχρι το πρωί. 17 Ιανουαρίου του Αγ. Αντωνίου είναι αυτό το πανηγύρι, όπως ξέρουμε όλοι βέβαια ότι είναι του Αγ., Αντωνίου τότε, ναι. Και στο γυρισμό σταματήσαμε στο Τυμπάκι και μας σταματήσανε και καθίσαμε σε ένα καφενείο, μας κεράσανε καφέ οι άνθρωποι, ναι, ναι, και μετά λένε «θέλουμε να παίξεις και μια κοντυλιά». Εγώ τώρα, δεν φορούσα ούτε παντελόνια, με τα πέδιλα, ναι...
- Ερ. Θα ήθελα να μου πείτε λίγο, πώς γνωριστήκατε με τον Ψαραντώνη;
- Μ.Ι. Πώς γνωριστήκαμε;
- Ερ. Από πότε;
- Ε.Α. Πολλά χρόνια, απ' όταν αρχίσινα και έπαιζα.
- Μ.Ι. Είκοσι χρόνια πριν, θα είναι τώρα. Εμείς παίζαμε με τον Σηφογιωργάκη δέκα χρόνια στην Αθήνα, ναι. Και έπαιζε κι εκείνος εκεί και καμιά φορά ερχότανε στο μαγαζί στο δικό μας, πηγαίναμε και εμείς.
- Ερ. Εσείς πού παίζατε;
- Μ.Ι. Εμείς παίζαμε στην Αγ. Ελεούσα παίζαμε, κάτω στην Καλλιθέα. Στην Αγ. Ελεούσα ήτανε εκεί ένα κέντρο πριν δέκα χρόνια, αλλάξαμε δυο - τρία μαγαζιά βέβαια το οποίο υφίσταται το ένα μαγαζί ο «Ζορμπάς» που υπάρχει, εκεί παίζαμε. Μετά από την Αγ. Ελεούσα επήγαμε στο «Ζορμπάς». Το λέγανε «Παλατάκι», ένα μπουζουξιδίικο και μετά τον κάνανε «Κρητικό». Και παίζαμε με τον Σηφογιωργάκη εκεί οκτώ χρόνια, παίζαμε

συνέχεια. Για δέκα χρόνια κάναμε στην αρχή. Και πήγαμε πολλές φορές. Και ας είναι καλά, τέλος πάντων, ξέρω εγώ, του άρεσε το παίξιμό μου και μου λέει «Γιάννη να βγάλουμε ένα δίσκο». Εντάξει Αντώνη, λέω, όντε θέλεις. Ε! και το λέγαμε, το λέγαμε δεν πολύ-σμίγαμε βέβαια και τέλος πάντων, ήρθε η ώρα η καλή. Και μου τηλεφωνήσανε μια μέρα με τον κύριο Αεράκη, τον Μιχάλη και μου λέει έτσι και έτσι, «θέλεις με τον Αντώνη να βγάλετε ένα δίσκο, να βγάλουμε ένα CD»; Λέω εντάξει, εδώ είναι ο Αντώνης και πάρτον. Και μου δίνει τον κυρ - Αντώνη, ε, και κουβεντιάσαμε μετά πήγα στο Ηράκλειο εγώ και κάναμε αυτό.

Ερ. Παίξατε πάλι μαζί στην Αθήνα;

Ε.Α. Και δεν παίξαμε ένα κομμάτι δυο φορές.

Μ.Ι. Ναι, ναι.

Ε.Α. Όλο το CD ήτανε μια και έξω.

Ερ. Αυτό θα ρωτούσα τώρα. Αν κάνατε καθόλου πρόβες.

Ε.Α. Εντάξει, είπαμε ποια κομμάτια θα παίζουμε, από παλιά κομμάτια αυτά. Αυτό που ήθελα να κάνουμε, να προστατέψουμε τα παλιά κομμάτια.

Ερ. Πότε βγήκε το CD αυτό;

Ε.Α. Δεν είναι τώρα εφτά - οχτώ μήνες, ναι, βέβαια.

Ερ. Θα το ψάξω να το πάρω, δεν το έχω δηλαδή.

Ε.Α. Θα σας το δώσουμε εμείς.

Ε.Α. Στο αυτοκίνητο έχω. Να δω τι έχω να σας τα δώσω.

Ερ. Όχι. Πρέπει να κινούνται η αγορά σας.

Ε.Α. Ε! Εντάξει κινείται πάλι.

Ερ. Αυτό είναι το εξώφυλλο.

Μ.Ι. Α, ναι.

Ερ. Κύριε Φαραντώνη εσείς είχατε πει προηγουμένως ότι η λύρα έχει παλμό. Η μουσική έχει παλμό.

Ε.Α. Η μουσική έχει παλμό, όχι η λύρα μόνο.

Ερ. Αυτός ο παλμός όταν παίζει ο Μαρκογιάννης...;

Ε.Α. Τον έχει.

Ερ. Τον έχει;

Ε.Α. Ναι, τον έχει μάλιστα.

- Ερ. Τον έχουνε άλλοι λαουτιέρηδες;
- Ε.Α. Είναι πολλοί που σιμώνουν εκεί κοντά.
- Ερ. Σιμώνουν, ε; Δεν το πάνε κατευθείαν.
- Ε.Α. Εκεί και σε ελευθερώνει, να εκφραστείς και να παίζεις, ο Γιάννης.
- Ερ. Έχετε παίξει σε συναυλίες μαζί; Εκτός από τη δισκογραφική δουλειά που κάνατε;
- Ε.Α. Ναι, έχουμε παίξει.
- Μ.Ι. Ναι, βέβαια έχουμε παίξει.
- Ε.Α. Έχουμε παίξει. Και εδώ τελευταία παίζαμε.
- Μ.Ι. Στην Κύπρο είχαμε πάει.
- Ε.Α. Ωραίες συναυλίες στο Πανεπιστήμιο, προχθές πήγαμε, πριν δεκαπέντε μέρες ήτونه; Παίζαμε δυο βράδια στο Πανεπιστήμιο.
- Μ.Ι. Ναι, βέβαια. Τον κυρ - Αντώνη καλέσανε βέβαια.
- Ε.Α. Ναι... θέλανε κι εσένα.
- Μ.Ι. Ε...
- Ερ. Πριν φτιάξετε το δίσκο αυτό, πριν κάνετε αυτή τη συνεργασία τη δισκογραφική είχατε παίξει ποτέ μαζί;
- Ε.Α. Ναι, σε γλέντια.
- Μ.Ι. Είχαμε παίξει. Άμα θε να τύχουμε πουθενά να παίζουμε έφευγα από 'κει και παίζουμε με το Γιάννη. Και στην Φορτέτζα παίζαμε με τον Γιάννη. Πέρσι. Δεν ήσουν πέρσι στην Φορτέτζα;
- Μ.Ι. Πότε; Α! ναι, ναι στην Φορτέτζα.
- Ε.Α. Και λέγανε να παίζουμε, να παίζουμε και λέγανε ωραία ήτανε.
- Μ.Ι. (Γελάει)
Εδώ στην Φορτέτζα στο Ρέθυμνο. Ναι.
- Ερ. Τι ήταν αυτό, σαν συναυλία, έτσι;
- Μ.Ι. Συναυλία. Δικιά του συναυλία.
- Ε.Α. Στην Φορτέτζα.
- Ερ. Γλέντι; Σε γλέντι έχετε παίξει;
- Μ.Ι. Και σε γλέντι.
- Ερ. Ποια χρονολογία; Θυμάστε, πότε;

Ε.Α. Πριν είκοσι, δεκαπέντε χρόνια... πόσα είναι τώρα... Το '78, πιο πριν, κάπου εκεί, που παίζαμε με τον Βαγγέλη στην Αθήνα, τον αδερφό του. Τρεις σαιζόν παίζαμε με τον Βαγγέλη, καλός κι αυτός, σχεδόν το ίδιο... το ίδιο πράγμα και μετά από 'κει παίζουμε σε πολλά μέρη.

Μ.Ι. Ο Βαγγέλης είχε πάει στο Ωδείο. Γιατί είχαμε και ένα πρώτο θείο και ζει ακόμα. Ο οποίος ήτανε κοντραμπασίστας και δεν ξέρω ποια χρονολογία κάνανε διαγωνισμό και βγήκε πρώτο κοντραμπάσο στην Ελλάδα, αυτός, ο θείος μου, ο θείος μας, του πατέρα μου ο αδερφός. Και αυτός είπε στο Βαγγέλη θα πας στο Ωδείο να μάθεις αυτό το όργανο του λέει είναι καλό έχει ψωμί και ξέρω εγώ, και πήγανε οκτώ χρόνια στο Ωδείο, στου Πειραιώς το Ωδείο, οκτώ χρόνια, πήρε το δίπλωμά του βέβαια, ναι... και μετά από ένα μήνα, δυο μήνες τον εκαλέσανε στην συναυλία του σταδμού και στην Κρατική. Από το Ωδείο, δεν τον ξέρανε βέβαια, από το Ωδείο τον βρήκανε, ναι, τον πήρανε τον διορίσανε και στην Κρατική και στην συναυλία. Και έχει αποστρατευτεί τώρα δυο - τρία χρόνια, αλλά άσχετο η κλασική μουσική με την κρητική. Αυτός ό,τι έχει βγάλει το έχει βγάλει από δικό του... πολλά πράγματα και ωραία πράγματα, όχι...

Ε.Α. Όλοι βγάλατε. Και ο Χαραλάμπης δεν έβγαλε, και εσύ δεν εβγάνεις...

Μ.Ι. Ε... ναι, ναι.

CD 2

Μ.Ι. Και ως λυράρης...

Ερ. Έτσι μένουνε αυτά τα κομμάτια.

Ερ. Το «Ψαραντώνης», κύριε Ψαραντώνη, από πού βγήκε;

Ε.Α. Αυτό είναι του παππού μου το παρατσούκλι. Αντώνη τον ελέγανε. Και τον Νίκο τον λένε Ψαρονίκο, τον Γιάννη τον αδερφό μου τον λένε Ψαραγιάννη και τον γιο μου τον ελένε Ψαρογιώργη.

Ερ. Το «Ψαρό» από πού είναι;

Ε.Α. Ε! Θα σου πω τώρα. Ήτανε μια παρέα και κυνηγούσε τους Τούρκους. Τσι κλέβανε αυτούς το βιό τους, έχουνε ιστορία μεγάλη αυτοί. Έχουνε κάνει πολλά και διάφορα. Και ήτανε στα Ανώγεια. Αυτός έτρεχε λέει πολύ.

Ερ. Ο παππούς σας;

Ε.Α. Ναι. Και ήτανε στη ψυχραιμία τρελός, τρέλες δεν εκαταλάβαινε τίποτα όλη αυτή η παρέα. Εσφάξανε τους Τούρκους στα δώματα απάνω, ξέρεις τα δώματα, γιατί κάνανε πολλά κακά. Πού 'ναι ο Ζαρός; Από κάτω. Ένα τουρκοχώρι. Τέλος πάντων μην λέμε πολλά. Και άμα θέλανε οι Τούρκοι να τση κυνηγούν έτρεχε λέει αυτός και έπιανε τον πρώτο. Όχι τον τελευταίο, τον πρώτο. Και... τον φοβούντονε. Και τον έλεγε ο πιο μεγάλος τους, ο Μεσαλούτης λέει «κοιτάτε βρε παιδιά, σαν τα ψάρια τσι πιάνει». Κάτι κάνει ο καθένας στο χωριό μας και έχουνε όλοι παρατσούκλια. Τον έλεγε ο Τούρκος Ψαραντώνη, και Ψαραντώνη και έτσι έμεινε το όνομα.

Ερ. Και ο παππούς σας ήτανε Αντώνης;

Ε.Α. Αντώνης.

Ερ. Αντώνης, Ψαραντώνης. Μάλιστα.

Μ.Ι. Και συνεχίζει το όνομα.

Ε.Α. Είναι ένα φαράγγι, το πέρασε με πήδουλο, μόνο αυτός.

Ερ. Έτσι, ε;

Ε.Α. Παράξενο πράμα.

Μ.Ι. Ε...!

Ερ. Κύριε Ψαραντώνη όταν βρίσκεται κάποιος μπροστά, ανάμεσα σε δύο ογκόλιθους της κρητικής μουσικής πραγματικά ειλικρινά σας μιλάω έχει κολλήσει το μυαλό μου και ενώ σκεφτόμουνα χίλιες δυο ερωτήσεις και να πούμε χίλια δυο πράγματα...

Ε.Α. Είπαμε πολλά.

Ερ. Είναι αλήθεια ότι μας κάλυψε όμως πολλά με τον τρόπο που απάντησε, μας έχει καλύψει πάρα πολύ.

Ερ. Βεβαίως.

Ερ. Εγώ να πω μια τελευταία ερώτηση που μ' αρέσει να την κάνω την ερώτηση, έχεις αγαπημένο κομμάτι που αν σου λέγανε ότι αν χαλάσει ο κόσμος... Το ρωτήσαμε;

Ε.Α. Ναι.

Ερ. Εντάξει θα μάθω την απάντηση από την Ειρήνη.

Ε.Α. Είναι γραμμένο. Εντάξει. Καλή ερώτηση, μ' άρεσε.

Ερ. Σας ευχαριστούμε πολύ.

- Ε.Α. Και εμείς, πάρα πολύ.
- Ερ. Το θεωρούμε τιμή.
- Ε.Α. Και εμάς τιμή που μιλάμε με τέτοιους ανθρώπους.
- Ερ. Και πιστεύουμε ότι όλοι μαζί έχουμε την ίδια ικανοποίηση αυτή τη στιγμή για το σκοπό που εξυπηρετούμε και μόνο.
- Μ.Ι. Μάλιστα, μάλιστα. Και ευχόμεθα υγεία, ησυχία και χαρά στον κόσμο, να θέλει να γλεντάει.
- Ερ. Και ειδικά και για σας κύριε Γιάννη που σας βλέπουμε για δεύτερη φορά χαιρόμαστε πάρα πολύ.
- Μ.Ι. Ευχαριστώ κύριε Φραγκούλη.
- Ερ. Για την διάθεση και την ζωντάνια που έχετε να υπηρετείτε αυτό που υπηρετείτε πάντα αυτά που υπηρετείτε μια ζωή.
- Ε.Α. Πόσες φορές έχετε έρθει εδώ;
- Μ.Ι. Πολλές φορές, πολλές φορές.
- Ερ. Ωραία.